

УДК 334.72:[338.43:636.5]

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.2>**Аверчева Н.О.**

кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4534-639X>

Avercheva Nataliya

Kherson State Agrarian and Economic University, Kropyvnytskyi

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПТАХІВНИЦТВА НА ОСНОВІ МАЛИХ ФОРМ ПІДПРИЄМНИЦТВА

ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF POULTRY FARMING ON THE BASIS OF SMALL BUSINESSES

У статті актуалізовано проблеми ефективного розвитку малих форм підприємництва галузі птахівництва. Досліджено динаміку поголів'я птиці за категоріями господарств, визначено перспективи окремих категорій виробників у нароціванні обсягів виробництва продукції птахівництва. Проведено групування підприємств, яке свідчить про рівень концентрації виробництва в галузі і кількість підприємств за розмірами. Встановлено, що у структурі видів сільськогосподарської птиці перевагу мають кури яєчного і м'ясного напрямку продуктивності, тому ринкову нішу з вирощування інших видів птиці можуть використати малі бізнес-структури з метою забезпечення потреб ринку і власних конкурентних переваг. Розроблено моделі стійкого розвитку галузі як системи на основі активізації малого і середнього бізнесу, використання яких сприятиме стабілізації ситуації в галузі в умовах негативного впливу зовнішнього середовища.

Ключові слова: птахівництво, підприємництво, малий бізнес, виробництво, стійкий розвиток, форми господарювання, бізнес-процеси.

The article actualizes the problems of effective development of small forms of entrepreneurship in the poultry industry in modern conditions, increasing business sustainability in the context of crisis and military operations. Based on the study of the dynamics and structure of poultry livestock by categories of farms, the prospects of certain categories of producers in increasing the volume of poultry production are determined. It has been established that farms provide significant increases in poultry population, are able to effectively develop the industry on the basis of available feed, land and other resources, and the introduction of modern technologies. The grouping of enterprises by the number of poultry indicates a high level of concentration of production in the industry and a small number of enterprises specializing in the production of poultry products. The article identifies the reasons for the failure and destruction of large specialized poultry complexes during the war, in particular due to excessive concentration of production, dependence on external supplies of energy and feed resources, and dispersion of the logistics system over a large area in different regions. It has been established that in the structure of agricultural poultry species, egg and meat chickens have an advantage, so the market niche for growing other types of poultry can be used by small businesses to meet market needs and their own competitive advantages. A model for the development of the industry in the system of territorial communities based on the creation of production cooperatives and integration associations with feed mills, activation of small and medium-sized businesses, family, farm and households has been developed and proposed for implementation. The use and practical implementation of such models will help stabilize the situation in the industry in the face of negative environmental influences and increase the resilience of local systems at the level of individual AHs and regions. It is proved that rapid adaptation and resumption of work in the post-crisis period or post-war period can be ensured by small business structures that have not lost their production potential and have the resources to reproduce organizational and technological processes.

Key words: poultry farming, entrepreneurship, small business, production, sustainable development, forms of management, business processes.

Постановка проблеми. В Україні склалася модель розвитку галузі птахівництва на основі лідерства великих спеціалізованих підприємств, які створили інтегровані агропромислові структури, об'єднали у єдиний процес не тільки рух продукції від виробника до споживача, а й матеріально-технічне забезпечення операційних процесів, переробку і систему збуту продукції, налагодили ефективну систему експорту. Агрохолдингові структури створили власну дилерську систему реалізації продукції під певною торгівельною маркою: у м'ясному птахівництві загальновідомі агроіндустріальний холдинг «Миронівський хлібопродукт», птахо комплекс «Дніпровський», агропромислова група «Пан Курчак»; у яєчному напрямі – агрохолдинг «Авангард», ТОВ «Ясенвіт», група компаній «Інтер-Запоріжжя».

Водночас великі підприємства досить вразливі до негативного впливу зовнішнього середовища, особливо під час кризових процесів, спричинених соціально-економічними чи політичними чинниками. Останніми роками темпи зростання обсягів виробництва продукції птахівництва в Україні були невисокі, а низький рівень рентабельності спонукав пошук власниками нових напрямів і галузей для переливу капіталу та інвестиційних ресурсів.

В умовах воєнних дій, кризових явищ в економіці актуалізуються питання збалансованого розвитку різних форм підприємницької діяльності в галузі, активізації малого і середнього бізнесу, особливо на окупованих територіях, де великі спеціалізовані підприємства не здатні забезпечити виробничий процес необхідними ресурсами і потерпають від втрати логістичних зв'язків. Це обумовило необхідність обґрунтування подальших напрямів стійкого розвитку галузі птахівництва на основі розвитку малих форм підприємництва, кооперації малих і середніх виробників, створення нових бізнес-структур, які здатні забезпечити потреби внутрішнього і зовнішнього ринків необхідною білковою продукцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження і аналіз розвитку галузі птахівництва присвячені у публікаціях в основному діяльності агропромислових підприємств. Полегенька М.А. визначає потенційні можливості й шляхи підвищення економічної ефективності діяльності птахівничих підприємств [1, с. 137–143].

Прокопишин О.С. також акцентує увагу на розвитку спеціалізованих птахівничих підприємств, пропонує для підвищення ефективності галузі збільшувати обсяги виробництва продукції на промисловій основі з використанням наявного потенціалу підприємств; поліпшувати матеріально-технічну базу птахівничих підприємств, збільшувати обсяги інвестицій у розвиток підприємств птахівництва [2, с. 8–16].

Наші попередні дослідження були також присвячені комплексному дослідженню ринку харчових яєць в Україні з точки зору формування попиту і пропозиції, рівня конкуренції і монополізації, ціноутворення і зовнішньоекономічної діяльності [3, с. 87–98].

Євроінтеграційні процеси галузі та розробка прогнозів розвитку висвітлені в аспекті виконання вимог цивілізованого ринку до якості продукції на всіх етапах виробництва і реалізації та підвищення конкурентоспроможності національних товаровиробників [4, с. 37–42; 5, с. 6–10]. Прогнозування розвитку галузі за підкреслює складність процесів відновлення галузі в умовах конкуренції під дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів [6, с. 34–40].

Проте, не можна погодитися з висновками авторів, що «...основними виробниками м'яса птиці і яєць повинні стати птахівничі підприємства при значному скороченні питомої ваги особистих селянських господарств, які не здатні забезпечувати розвиток галузі на інноваційній основі» [1, с. 137–143].

Поділяємо думку автора, що «у перспективній моделі товарного птахівництва в Україні, поруч із функціонуванням великих підприємств, повинно знайти місце й для малих товаровиробників» [7, с. 26–33].

Проблеми стійкого розвитку і підвищення ролі малих форм підприємницької діяльності у птахівництві, висвітлені у статті, стануть частиною наукового доробку у даному напрямі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування організаційно-економічних процесів у галузі птахівництва з точки зору формування стійкої моделі розвитку малого і середнього підприємництва у сфері виробництва яєць і м'яса птиці.

Виклад основного матеріалу. Галузь птахівництва як стійка система являє собою сукупність господарюючих суб'єктів, які спеціалізуються на виробництві основних видів продукції та забезпеченні цього процесу племінними ресурсами.

Ринок продукції птахівництва привабливий для великих підприємств, які залучають значні інвестиційні ресурси і державну підтримку, будують гігантські комплекси, інтегровані вертикально і горизонтально, мають замкнений операційний і фінансовий цикл. Для продукції галузі характерні стійкий зростаючий попит за рахунок цінних і нецінних конкурентних переваг, порівняно з іншими видами м'яса. На противагу іншим галузям тваринництва, птахівництво розвивається на інноваційній основі із залученням значних інвестиційних ресурсів, має короткий операційний цикл і досить швидкий обіг вкладеного капіталу. Із зростанням споживчого попиту на м'ясо птиці та інвестиційною привабливістю птахівництва відбувається активний процес стимулювання нарощування обсягів виробництва на промисловій основі, залучення додаткових інвестицій.

Для населення країни продукція м'ясного птахівництва є більш доступною за ціною, порівняно з іншими видами м'яса. Ціна харчових яєць значно коливається протягом року, про що детально висвітлено у попередніх дослідженнях [3], але оскільки це незамінний продукт у харчовому раціоні, попит на них стабільний. Тому з точки зору ринкових позицій птахівничі підприємства перебували у досить стабільному становищі. З однієї сторони, вони повністю забезпечили внутрішній ринок необхідною продукцією і утримували ціну на досить високому рівні з метою забезпечення високого рівня прибутковості, з іншої – налагодили канали експорту з відповідною інфраструктурою і логістичною системою.

Проте, після повномасштабного наступу Росії і окупації територій, окуповані області зазнали дефіциту багатьох продуктів. І, в першу чергу, населення потерпало через відсутність на ринку звичних для кожної родини продуктів галузі птахівництва. В деякі періоди ціна за 1 десяток яєць сягала 70-100 грн, а ціна на м'ясо птиці зросла до 200-220 грн за 1 кг.

На таку ринкову ситуацію, в першу чергу, відреагували підприємці у сфері торгівлі і забезпечували потреби ринку з в окупованих областях за рахунок постачання з інших регіонів та Криму. Стихийний продаж відбувався безпосередньо із транспортних засобів, у непристосованих для цього місцях, без належних умов і санітарного контролю. Ціна дещо знизилася, проте ці процеси складно назвати цивілізованими ринковими з точки зору законів попиту і пропозиції, конкуренції, вартості.

Проблема криється навіть не у рівні забезпечення потреб ринку, а в адаптації виробників продукції до нових економічних умов і втіленні уроків війни у нову модель розвитку галузі на рівні регіонів. Перебудувати свою діяльність повинні не тільки підприємницькі структури у сфері торгівлі, а й у сфері виробництва продукції птахівництва.

Динаміка поголів'я птиці у господарствах всіх категорій свідчить, що показники за період 2011–2022 рр. залишаються майже на одному рівні. На 1 січня 2022 р. господарства утримували 202,2 млн голів птиці, що становить 99,2% до рівня 2011 р. (табл. 1).

За період 2011–2022 рр. розвиток галузі не відзначився значними приростами поголів'я птиці. Найвищий показник по всіх категоріях господарств був у 2020 р., а вже у 2021 р. відбулося скорочення від 220,5 до 200,7 млн голів.

Птиця утримується різними категоріями господарств, зокрема, на початок 2022 р. 113,5 млн голів, або 56,1%, було зосереджено у підприємствах, господарства населення утримували відповідно 88,8 млн голів (43,9%). Фермерські господарства на сьогодні утримують лише 5,2 млн голів, що складає 2,6% у загальній структурі і 4,6% у категорії

підприємств. Проте, динаміка поголів'я саме у фермерських господарствах є позитивною – приріст поголів'я за 2011–2022 рр. становив 79,3%. При збереженні таких темпів росту фермерські господарства зможуть зайняти вагомий нішу на ринку продукції птахівництва, що підтверджує значний невикористаний потенціал малих і середніх фермерських господарств у розвитку галузі і насиченні ринку необхідною продукцією.

Таблиця 1

**Динаміка і структура поголів'я птиці свійської всіх видів
у господарствах України, на 1 січня; млн голів**

Типи господарств	Роки								2022 р. у % до 2011 р.
	1991	2001	2011	2015	2019	2020	2021	2022	
Господарства всіх категорій	246,1	123,7	203,8	213,3	211,7	220,5	200,7	202,2	99,2
у тому числі: у підприємствах	133,0	25,4	110,6	122,1	118,8	127,8	109,7	113,4	102,6
з них у фермерських господарствах	0,1	1,1	2,9	2,8	4,0	4,5	4,7	5,2	179,3
у господарствах населення	113,1	9,8	93,3	91,3	92,8	92,7	90,9	88,8	95,2

Дослідження структури поголів'я птиці за видами свідчить, що основна маса – це кури та півні (92,3%). Поголів'я гусей на початок 2022 р. становило 3430,4 тис. голів (1,7%), качок – 9959,9 тис. голів (4,9%), індиків – 1510,7 тис. голів (0,7%) (табл. 2).

Таблиця 2

**Поголів'я птиці за видами в Україні у господарствах усіх категорій,
на 1 січня; тис. голів**

Види птиці	Роки								2022 р. у % до 2015 р.
	1991	2001	2015	2019	2020	2021	2022		
Птиця свійська всіх видів	246104,2	123722,0	213335,7	211654,4	220485,8	200651,9	202243,1	94,8	
у тому числі: кури та півні	212341,7	103772,2	193885,5	191967,9	202510,7	183543,0	186623,0	96,3	
гуси	11554,6	9061,1	5365,4	4159,7	4015,8	3556,4	3430,4	63,9	
качки	17224,7	8071,9	11310,4	11680,0	11418,3	11372,5	9959,9	88,1	
індики	3102,2	2271,5	2114,7	1706,9	1939,0	1569,1	1510,7	71,4	

Якщо поголів'я курей за період 2015–2022 рр. залишається майже на одному рівні (скорочення на 3,7%), то у поголів'ї гусей спад становить 46,1%, качок – 11,9%, індиків – 28,6%.

Таким чином, динаміка поголів'я у галузі птахівництва є негативною. У структурі поголів'я традиційно переважають кури яєчного напрямку продуктивності і бройлери, в той час як поголів'я інших видів птиці (гуси, качки, індики) постійно скорочується і займає незначну питому вагу – 7,3% у сумі.

Про високий рівень концентрації у птахівництві свідчать дані офіційної статистики. Найбільше поголів'я сконцентровано у категорії підприємств, які утримують

більше 500 тис. голів. Таких підприємств у 2022 р. було лише 33 із 92451,9 тис. голів птиці. В середньому на одне велике підприємство припадало 2801,5 тис. голів. Тобто, за кількістю 10,4% підприємств утримували 81,5% птиці (табл. 3).

Таблиця 3

Групування підприємств за кількістю сільськогосподарської птиці на 1 січня 2022 р.

Групи підприємств	Кількість підприємств		Кількість птиці		У середньому на одне підприємство, тис. голів
	од.	у % до загальної кількості	тис. голів	у % до загальної кількості	
Підприємства	316	100,0	113478,9	100,0	359,1
з них мали, голів					
до 4999	100	31,6	114,5	0,1	1,1
5000 – 49999	91	28,8	2069,0	1,8	22,7
50000 – 99999	28	8,9	2105,4	1,9	75,2
100000 – 499999	64	20,3	16738,1	14,7	261,5
більше 500000	33	10,4	92451,9	81,5	2801,5

Групування підприємств за кількістю птиці свідчить про високий рівень концентрації виробництва в галузі – 30,7% підприємств в Україні утримують 96,2% поголів'я птиці.

У птахівництві основна маса поголів'я концентрована у підприємствах, що утримують більше 100 тис. голів. В цілому 191 підприємство, які утримували до 50 тис. голів за кількістю займали 60,4%, але при цьому утримували всього 1,9% птиці [8].

Об'єктивно конкурувати із великими промисловими підприємствами фермерським і господарствам населення неможливо. Їх спеціалізація може бути спрямована на розвиток м'ясного напрямку продуктивності по утриманню водоплавної птиці, індиків. У яєчному птахівництві малий бізнес має перспективи у виробництві органічної або продукції з унікальними якісними характеристиками (вітамінізованої, з високим вмістом селену, йоду).

Щодо уроків війни для галузі птахівництва на прикладі Херсонської області, де успішно розвивалось одне з найбільших підприємств в Європі з виробництва харчових яєць ПАТ «Чорнобаївське», що належало до структури агрохолдингу «Укрлендфармінг». В період воєнних дій на території регіону, в першу чергу, постраждав великий птахівничий бізнес. Основною загрозою функціонуванню підприємства стало руйнування налагоджених шляхів зовнішнього постачання комбікормів у великій кількості. Крім того, було перервано енергопостачання, а біогазовий завод не спрацював на належному рівні. Отже, ці основні чинники спричинили масову загибель поголів'я. Система підприємства зазнала руйнування через відсутність енергопостачання і забезпечення кормами птиці, що призвело до загибелі близько 4 млн голів курей та відповідних фінансових втрат власників підприємства [9–10]. В регіоні нависла загроза екологічної катастрофи внаслідок забруднення навколишнього середовища відходами, якої вдалося запобігти зусиллями працівників.

Для запобігання негативним процесам у кризові періоди і під час воєнних дій необхідно забезпечити для таких великих формувань замкнений цикл відтворення, із системою власної переробки зернових ресурсів на комбікорми, а відходів виробництва – на біогаз, що зменшило б ризики і втрати. Тобто, великі підприємства у птахівництві повинні забезпечити страхування ризиків під час воєнних дій на основі залучення регіональних ресурсів для годівлі птиці і створення безвідходного замкненого циклу виробництва.

Отже, великі вертикально інтегровані агрохолдингові структури у птахівництві є вразливими в умовах кризових процесів та під час воєнних дій, відновлення їх роботи в короткі терміни неможливе.

Організаційний розвиток у галузі, підвищення частки фермерських і господарств населення, формування кооперативів, нових інтеграційних об'єднань забезпечить стабільний розвиток галузі в регіональній системі. Розвиток малого і середнього підприємництва в галузі птахівництва виступає на сьогодні актуальною і важливою проблемою розвитку територіальних громад. Кооперативи, малі господарські формування виступають гарантами продовольчої безпеки, особливо коли логістика великих компаній зруйнована. Криза під час ковіду та воєнного стану в країні підтвердила необхідність розвитку підприємництва в різних галузях, і, в першу чергу, в тих які забезпечують потреби населення у продовольчих ресурсах. Малий бізнес проявив себе з сильної сторони, швидко реагував на виклики, працював навіть у надзвичайно складних умовах війни.

Якщо розглядати розвиток птахівництва в межах стійкої локальної системи територіальних громад, слід враховувати соціальні, економічні і політичні ризики, які здійснюють вплив на дану систему. Стійкість галузі в умовах непередбачуваних кризових явищ і зміни впливу зовнішнього середовища проявляється у тому, що вона зберігає життєздатність і виконує основні функції. Тобто у птахівництві продовжується процес виробництва і реалізації яєць і м'яса птиці, забезпечуються потреби ринку, виробники швидко адаптуються до нових економічних обставин. Проведена реформа децентралізації територій стала підґрунтям розвитку бізнес-процесів на рівні кожної громади, саме тут має сформуватися відповідальність за місцевий аграрно-економічний розвиток, зокрема і на рівні певних галузей.

Держава на сучасному етапі, не зважаючи на війну, забезпечує підтримку розвитку підприємництва. Наразі в Україні Мінцифра та Офіс з розвитку підприємництва та експорту реалізує проєкт Дія.Бізнес, метою якого є активізація підприємницької діяльності і побудова «країни підприємців». У межах проєкту надають широкий спектр послуг, зокрема консультації, освітні проєкти, сервіси, гранти, ініціативи, що допомагають вирішувати бізнес-задачі на різних етапах – від започаткування бізнесу і пошуку ідеї до забезпечення міжнародних вимог якості і безпеки харчових продуктів та виходу на зовнішні ринки. Онлайн портал Дія.Бізнес та офлайн мережа центрів підтримки підприємців Дія.Бізнес у регіонах забезпечують безкоштовні консультації, навчальні заходи та сервіси для розвитку власної справи [11].

Слід відзначити, що у Євросоюзі значна увага також приділяється забезпеченню стійкості економічного розвитку на основі активної взаємодії місцевої влади і бізнесових структур [12–13]. Впровадження європейського досвіду співпраці підприємців та громади актуальне на сучасному етапі трансформування економічних відносин в країні і розробки стратегії післявоєнної відбудови економіки.

Малий бізнес у птахівництві здатний швидко адаптуватися до вимог ринку, бути мобільним і готовим до впровадження інновацій у сфері технологій утримання, годівлі і переробки продукції. Потенційно привабливою нішею для малих підприємств є вирощування інших видів птиці, крім курей, та органічне птахівництво. Ці види продукції можуть стати прибутковим вектором не тільки на внутрішньому, а й на європейському ринку.

В умовах кризи найбільш стійкі позиції забезпечує саме малий і середній бізнес, який здатний відновити виробництво і забезпечити ринок необхідною продукцією на основі наявного ресурсного потенціалу. На сьогодні багато фермерських господарств в окупованій Херсонській області ізольовані від традиційних ринків збуту зерна, соняшнику, інших видів рослинницької продукції тривалого зберігання, ці ресурси можуть бути спрямовані як кормові на виробництво продукції з більш високою доданою вартістю, зокрема і птахівництва.

Створення кооперативів птахівничого напрямку може відбуватися на основі об'єднання невеликих фермерських і особистих господарств населення, які формують систему закупівель матеріально-технічних і енергетичних ресурсів, зокрема комбікормів, білково-вітамінних добавок, ветеринарних препаратів, молодняку птиці, палива, обладнання. Завдяки цьому кооператив отримує сировину за оптовими цінами, формує партнерські відносини з постачальниками, створює для себе кращі умови оплати й обслуговування. При реалізації продукції кооператив також має переваги, оскільки зможе формувати великі партії продукції, забезпечувати неперервне і стабільне постачання у торговельну мережу, налагоджувати нові канали збуту і власну торгівлю з відповідними комунікаціями, розвивати експорт.

На сучасному етапі важливою складовою діяльності кооперативів у птахівництві є будівництво складів, холодильників, забійних і переробних цехів, придбання пакувальних ліній, з наступною обов'язковою сертифікацією за системою безпеки НАССР. Стандартизація контролю на критичних точках дає можливість вийти кооперативу на зовнішні ринки зі своєю продукцією [14].

Друга модель розвитку малого бізнесу у птахівництві ґрунтується на тісній співпраці та формуванні інтеграційних зв'язків із комбікормовими підприємствами, оскільки продукцію рослинництва такі господарства можуть здавати на переробку, натомість отримувати повноцінний збалансований корм для птиці (рис. 2).

Контракти з господарствами укладають до початку виробничого циклу, чітко фіксують параметри законтракованої продукції, технологію її виробництва, терміни постачання і ціни [15].

Комбікормовий завод виконує основну функцію координації дій виробників у часі з метою виконання замовлень торговельних та посередницьких структур. Крім того, приймає зерно на переробку, виготовляє комбікорми і гарантує їх якісні характеристики, гарантує збут готової продукції і її первинну переробку, пакування, відвантаження. Важ-

Рис. 1. Модель кооперативу з виробництва продукції птахівництва

Рис. 2. Модель розвитку малого і середнього бізнесу на основі інтеграції з комбікормовим заводом

ливою є функція комбікормового заводу щодо вирішення фінансових питань, розподілу прибутків і матеріально-грошових потоків, реалізації інвестиційних проєктів.

Але, як відзначає Нетяга С.І., у... «результаті фермер втрачає контроль над власною продукцією: над процесом її виробництва і збуту. Він не має права змінити технологію, джерела закупівлі засобів виробництва, покупця. Виробнича контракція найбільш поширена у виробництві м'яса птиці» [16, с. 157–168].

На сучасному етапі важливо надати малим і середнім господарюючим суб'єктам, які розвивають птахівництво, достатні обсяги державної підтримки на етапі започаткування і розвитку бізнесу. На регіональному рівні необхідно розробити програму розвитку підприємництва у галузі птахівництва з акцентом на формування моделі стійкого розвитку галузі, яка здатна швидко адаптуватися до непередбачуваних кризових умов із врахуванням потенціалу регіону.

Висновки. Незважаючи на те, що агрохолдингові структури стали основними виробниками продукції птахівництва в Україні, вони не змогли забезпечити стійкість в умовах війни. Надмірна концентрація виробництва, залежність від зовнішнього постачання енергетичних і кормових ресурсів, розосередженість логістичної системи на значній території за різними регіонами стали основними причинами краху найбільшої в Європі птахофабрики з виробництва харчових яєць, яка розташована в Херсонській області.

З метою забезпечення населення продукцією птахівництва в кризові періоди необхідно формувати в кожному регіоні нову модель розвитку галузі на основі активізації малого і середнього бізнесу, який є більш стійким і адаптованим до впливу зовнішнього середовища, здатний забезпечити стабільний рівень цін і достатнє забезпечення населення продуктами птахівництва.

Запропонована модель формування кооперативу з вирощування птиці на м'ясо або виробництва харчових яєць передбачає переваги щодо закупівлі кормів, молодняка птиці, ветеринарних препаратів, обладнання за оптовими цінами. При цьому кооператив вирішує питання збуту виробленої продукції через систему супермаркетів або формує власну збутову мережу спеціалізованої торгівлі продукцією птахівництва від виробника.

Перспективи має також інтеграційне об'єднання малого і середнього бізнесу з комбікормовим заводом, який бере на себе функції постачання, концентрації, первинної переробки, реалізації продукції, в цілому координує дії виробників.

Стійкість моделі розвитку птахівництва на регіональному рівні проявляється у тому, що, не зважаючи на соціально-економічні, політичні та інші ризики, продукція галузі повинна поступати на ринок і задовольняти потреби населення. Важливу роль у створенні нової моделі розвитку галузі повинні забезпечити малі підприємницькі структури.

Список використаних джерел:

1. Полегенька М.А. Аналіз сучасного стану виробництва продукції птахівництва в Україні. *Економіка і держава*. 2019. № 3. С. 137–143.
2. Прокопишин О.С. Підвищення економічної ефективності підприємств птахівництва. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 3. С. 8–16.
3. Аверчева Н.О. Сучасні аспекти розвитку ринку харчових яєць. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 87–98.
4. Avercheva N., Voiko V., Voiko L. Competitive growth of layer poultry farming in Ukraine in the context of European integration. *Economic Annals-XXI (Scopus)*. 2017. № 9-10. Н. 37–42.
5. Аверчева Н.О. Економічні проблеми і перспективи європейської інтеграції м'ясного птахівництва України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. Вип. 10. Ч. 1. С. 6–10.
6. Бойко Л.О., Бойко В.О., Аверчева Н.О. Розробка прогнозу та перспективи розвитку галузі птахівництва до 2020 року. *Технологический аудит и резервы производства*. 2016. № 4/6 (30). С. 34–40.
7. Яців С.Ф. Стан і перспективи розвитку птахівництва у сільськогосподарських підприємствах України. *Агросвіт*. 2021. № 16. С. 26–33.
8. Тваринництво України 2021 р. : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України. 2022 р. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 15.10.2022).
9. Птахофабрика «Чорнобаївська»: як російська армія провокує мор птахів на Херсонщині. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ptahofabrika-chornobaivska-yak-rosijska-armiya-provokuie-mor-ptahiv-na-hersonshhini/> (дата звернення: 12.10.2022).
10. Збитки від знищення військовими РФ птахофабрики «Чорнобаївська» становлять 800 мільйонів гривень. URL: <https://suspilne.media/238480-zbitki-vid-znisenna-vijskovimi-rf-ptahofabriki-cornobaivska-stanovlat-800-miljoniv-griven/> (дата звернення: 12.10.2022).
11. Підприємництво та кооперація для економічної трансформації громад: ключові тези Програма DOBRE 29.09.2022, Київ. 28 вересня 2022 р. URL: <https://uacrisis.org/uk/klyuchovitezy-28-09?fbclid=IwAR3OoB97BmUZfwG6yXKKhG9BA61aEqaWEI0xvBC11JoVksXVgmabPl6Cko> (дата звернення: 12.10.2022).
12. Pytrik Reidsma, Miranda Meuwissen, Francesco Accatino, Franziska Appel, Isabel Bardaji, Isabeau Coopmans, Camelia Gavrilesu, Florian Heinrich, Vitaliy Krupin, Gordana Manevska-Tasevska, Mariya Peneva, Jens Rommel, Simone Severini, Bárbara Soriano, Julie Urquhart, Katarzyna Zawalińska, Wim Paas How do Stakeholders Perceive the Sustainability and Resilience of EU Farming Systems? *EuroChoices*. 2020. Vol. 19. Is. 2. P. 18–27.
13. Паас В.Х., Аккатіно Ф., Аппель Ф., Барбаджи І., Купманс І., Коргни П., Гаврілеску К., Генріх Ф., Крупін В., Маневська-Тасевська Г., Пенева М., Роммель І., Северіні С., Соріано В., Урquhart J., Wauters E., Zawalińska K., Meuwissen MPM, & Reidsma P. *Оцінка стійкості та стійкості сільськогосподарських систем ЄС за участю учасників*. Доповідь представлена на 173-му семінарі Європейської асоціації економістів сільського господарства, Бухарест, Румунія. 2019. URL: <https://edepot.wur.nl/507598>
14. Створення власного бізнесу. URL: <https://agrotimes.ua/article/ctvorennya-vlasnogo-biznesu/> (дата звернення: 10.10.2022).
15. Ільїн В.Ю., Ільїна О.В. Конкурентоспроможність аграрних підприємств на інвестиційно-інноваційних засадах в умовах глобалізації : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 497 с.
16. Нетяга С.І. Сучасний підхід до планування у птахівництві. міжнародний досвід. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. 2017. № 2. Серія «Економічні науки». С. 157–168.

References:

1. Polehenka M.A. (2019) Analiz suchasnoho stanu vyrobnytstva produktsii ptakhivnytstva v Ukraini [Analysis of the current state of poultry production in Ukraine]. *Ekonomika i derzhava* [Economy and the state]. no. 3, pp. 137–143.

2. Prokopyshyn O.S. (2019) Pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti pidpriemstv ptakhivnytstva [Increasing the economic efficiency of poultry enterprises]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky* [Ukrainian Journal of Applied Economics], vol. 4, no. 3, pp. 8–16.
3. Avercheva N.O. (2020) Suchasni aspekty rozvytku rynku kharchovykh yaiets [Modern aspects of the development of the food egg market]. *Ahrosvit* [Agroworld], no. 10, pp. 87–98.
4. Avercheva N., Boiko V., Boiko L. (2017) Competitive growth of layer poultry farming in Ukraine in the context of European integration. *Economic Annals-XXI (Scopus)*, no. 9-10, pp. 37–42.
5. Avercheva N.O. (2016) Ekonomichni problemy i perspektyvy yevropeiskoi intehratsii miasnoho ptakhivnytstva Ukrainy [Economic problems and prospects of the European integration of the meat poultry industry of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya "Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo"* [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series "International Economic Relations and World Economy"], vol. 10, no. 1, pp. 6–10.
6. Boiko L.O., Boiko V.O., Avercheva N.O. (2016) Rozrobka prohnozu ta perspektyvy rozvytku haluzi ptakhivnytstva do 2020 roku [Development of the forecast and prospects for the development of the poultry industry until 2020]. *Tekhnolohycheskyi audyt y rezervy proyzvodstva* [Technological audit and production reserves], no. 4/6 (30), pp. 34–40.
7. Iatsiv S.F. (2021) Stan i perspektyvy rozvytku ptakhivnytstva u silskohospodarskykh pidpriemstvakh Ukrainy [State and prospects of development of poultry farming in agricultural enterprises of Ukraine]. *Ahrosvit* [Agroworld], no. 16, pp. 26–33.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2022) Tvarynnytstvo Ukrainy [Animal husbandry of Ukraine 2021: statistical collection]. Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.
9. The official site of Ecopolitic.com.ua (2022) "Ptakhofabryka "Chornobaivska": yak rosiiska armiiia provokuie mor ptakhiv na Khersonshchyni» [Chornobayivska Poultry Factory: How the Russian Army Provokes Bird Plague in Kherson Oblast]. Available at: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ptahofabryka-chornobaivska-yak-rosijska-armiya-provokuie-mor-ptahiv-na-hersonshhyni/> (accessed 12 October 2022).
10. The official site of Suspilne.media (2022) "Zbytky vid znyshchennia viiskovymy RF ptakhofabryky "Chornobaivska" stanovliat 800 milioniv hryven" [Damages from the destruction of the Chornobayivska poultry farm by the Russian military amount to 800 million hryvnias]. Available at: <https://suspilne.media/238480-zbitki-vid-znisenna-vijskovymi-rf-ptahofabryki-cornobaivska-stanovlat-800-miljoniv-griven/> (accessed 12 October.10.2022).
11. The official site of Uacrisis.org (2022) "Pidpriemnytstvo ta kooperatsiia dlia ekonomichnoi transformatsii hromad: kliuchovi tezy Prohrama DOBRE 29.09.2022" [Entrepreneurship and cooperation for economic transformation of communities: key theses DOBRE program 29.09.2022]. Kyiv. Available at: <https://uacrisis.org/uk/klyuchovi-tezy-28-09?fbclid=IwAR3OoB97BmUZfwG6yXK-KhG9BA61aEqWEI0xvBCIIJoVksXVgmabPl6Cko> (accessed 12 October 2022).
12. Pytrik Reidsma, Miranda Meuwissen, Francesco Accatino, Franziska Appel, Isabel Bardaji, Isabeau Coopmans, Camelia Gavrilescu, Florian Heinrich, Vitaliy Krupin, Gordana Manevska-Tasevska, Mariya Peneva, Jens Rommel, Simone Severini, Bárbara Soriano, Julie Urquhart, Katarzyna Zawalińska, Wim Paas (2020) How do Stakeholders Perceive the Sustainability and Resilience of EU Farming Systems? *EuroChoices*, vol. 19, is. 2, pp. 18–27.
13. Paas V.Kh., Akkatino F., Appel F., Barbadzhi I., Kupmans I., Kortni P., Havrilesku K., Henrikh F., Krupin V., Manevska-Tasevska H., Peneva M., Rommel J., Severini S., Soriano B., Urquhart J., Wauters E., Zawalińska K., Meuwissen MPM, & Reidsma P. (2019) Otsinka stiikosti ta stiikosti silskohospodarskykh system YeS za uchastiu uchashnykiv [Participatory Assessment of Sustainability and Sustainability of EU Agricultural Systems]. Available at: <https://edepot.wur.nl/507598> (accessed 20 October 2022).
14. The official site of Agrotimes.ua "Ctvorennia vlasnoho biznesu" [Creation of own business]. Available at: <https://agrotimes.ua/article/ctvorennya-vlasnogo-biznesu/> (accessed 10 October 2022).
15. Ilin V.Yu., Iliina O.V. (2016) Konkurentospromozhnist ahrarnykh pidpriemstv na investytsiino-innovatsiinykh zasadakh v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia [Competitiveness of agricultural enterprises on the basis of investment and innovation in the conditions of globalization: monograph]. Kyiv: NNTs "IAE". (in Ukrainian)
16. Netiaha S.I. (2017) Suchasnyi pidkhid do planuvannia u ptakhivnytstvi. mizhnarodnyi dosvid [A modern approach to planning in poultry farming. international experience]. *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva Seriya "Ekonomichni nauky"* [Bulletin of the KHNAU named after V.V. Dokuchaeva. Series "Economic Sciences"], no. 2, pp. 157–168.